

Однос ратне вештине према другим војно оријентисаним научним дисциплинама

УДК 355.4.001

Др Момчило Сакан, пуковник

Аутор у чланку, на специфичан начин, разматра комплекс теоријских и практичних проблема односа ратне вештине према другим војно оријентисаним научним дисциплинама. Теоријски, аутор проблеме наведених односа двоструко експлицира. С једне стране, указује на нужност постојања веза и односа између наука и научних дисциплина, а са друге стране – на епистемолошке проблеме идентификовања тих веза и односа, ваљане експликације смера и интензитета њиховог испољавања и снажних импликација на праксу.

Практични проблеми су вишеструки, према мишљењу аутора. Основни су они који се односе на упозоравајуће неправилан однос између те науке и наведених научних дисциплина у кадровском и материјалном погледу. У кадровском погледу, однос ратне вештине према другим војно оријентисаним научним дисциплинама веома је неповољан. Анализа тог стања, од Симпозијума о војној науци (1970) до сада, указује на веома неповољне тенденције и постепено померање ратне вештине с позиције основне (према ауторовом мишљењу и једине) војне науке ка маргиналним утицајима у тзв. систему војних наука. Тај неповољан однос кадра непосредно је утицао и на неповољне материјалне односе.

Њих аутор анализира кроз компаративни однос реализованих научноистраживачких задатака и ограничених финансијских средстава која се за те задатке издвајају. На крају, аутор даје одређене препоруке и предлаже мере које ће допринети успешнијем решавању наведених проблема.

„Нема ничег тако практичног као добра теорија.“

Левин

Међу бројним проблемима који се односе на стање у војној науци уопште (и ратној вештини посебно) јесте проблем односа ратне вештине према другим војно оријентисаним научним дисциплинама. Проблем је веома актуелан зато што се снажно одражава на изградњу ваљане теорије науке и практичну активност научних и стручних радника, а из дана у дан постаје све већи, па се већ снажно рефлектује на праксу, што ће се, вероватно, још снажније испољавати у будућности. Пошто је

тај проблем веома сложен и тешко сазнатљив, за његово решавање неопходно је комплексно тимско истраживање – од појмовног одређења, преко ваљане класификације, до идентификације веза и односа у епистемолошком и прагматичком смислу. О појмовном одређењу војне науке уопште и, посебно, *ратне вештине* до сада је у војним часописима много писано. Резултати, међутим, не одговарају напорима. Теоретичари који су се бавили том проблематиком слажу се, углавном, у томе да проблем постоји, али да ће се, вероватно, ваљано решити у неким бољим временима. О класификацији војне науке највише је говорено на Симпозијуму о војној науци, али сагласност није остварена, нити се касније на том проблему озбиљније радило. Изгледа да су основне потешкоће епистемолошке, али и етичке природе. Епистемолошке потешкоће не произилазе из немогућности да се утврде ваљана правила и принципи класификације, него су, најчешће, последица немогућности идентификације критеријума који би били прихватљиви за одређену класификацију. Дакле, правила класификације су, методолошки, веома добро разрађена, али су, формално, од веома мале помоћи у пракси. Та правила, према Коену и Најгелу, „више изражавају један идеал него што изражавају метод“, а тај „идеал је неадекватан за високоразвијену науку; он је адекватнији за науке које су тек у повоју“.¹

Потешкоће етичке природе су бројне, а одраз су општег стања у науци и друштву. Није реч само о епистемолошким потешкоћама да се одреди научност етике и њено место у односу на друге науке, укључујући и однос према ратној вештини, већ, пре свега, о проблемима аксиолошког карактера, односно о проблемима који се односе на моралне вредности у свакој науци, па и у ратној вештини. Дакле, реч је о усаглашавању односа² између појединачног (и групног) понашања и појединачне (и групне) одлуке, с једне, и захтева науке, с друге стране.³ У том процесу усаглашавања односа најчешће се општи интерес ратне вештине јавља као отуђени елемент настао у сукобу приватних и групних интереса. Тај сукоб интереса у ратној вештини је очигледан, а најчешће произилази из чињенице да се у научноистраживачким школским и другим институцијама у Војсци налазе научни радници различитог профила. Они настоје да фаворизују своју научну област, и то најчешће на штету неке друге. Непосредна последица таквог стања јесте појава да су поједине војно оријентисане научне дисциплине у класификаторском низу војних наука добиле веома висока места и, кадровски и материјално, надрасле ратну вештину. Стога тренутно стање војне

¹ М. Коен, Е. Најгел; *Увод у логику и научни метод*, Завод за уџбенике и научна средства, Београд, 1934, стр. 259.

² У моралу је, према Глигорију Зајечарановићу, увек реч о међуљудским односима, чак и онда када изгледа да је у питању однос субјекта према самом себи, према обичним стварима у свету који га окружује, и то просто зато што је човек друштвено биће, а морал је само један облик друштвених односа (Г. Зајечарановић, *Дијалектика људског света*, Центар за политичке студије, Нови Сад, 1969, стр. 159).

³ Детаљније: А. Хелер, *Свакодневни живот*, „Нолит“, Београд, 1978, стр. 131–134.

науке и конвенционално прихваћене класификације нису резултат научног прилаза, већ реалног односа снага у тим школским, научним и другим војним институцијама. Све је то, донекле, и разумљиво, али постоје одређене границе чије прекорачење нарушава ефикасност научноистраживачког рада и војне организације уопште. Права наука могућа је само тамо где јој је у основи етика.

Однос ратне вештине с другим војно оријентисаним научним дисциплинама у *епистемолошком смислу*, иако веома актуеалан, није довољно истраживан. Није реч о томе да ли ти односи постоје или не. Науке су међусобно тесно повезане и, строго научно посматрано, не може се издвојити и изоловано посматрати ниједан проблем а да, истовремено, није предмет интересовања и многих других наука, интердисциплинарно и мултидисциплинарно повезаних. То потврђује чињеница да су, историјски, многе нове науке и научне дисциплине настајале управо на споју између сродних и блиских наука и научних дисциплина. Реч је, пре свега, о идентификацији тих веза, експликацији њиховог смера и интензитета испољавања, научном одређењу значаја појединих научних дисциплина у компаративном односу према ратној вештини и указивању на евентуалне последице у пракси. Дакле, недостаје ваљано научно утемељење веза и односа, указивање на обавезе и надлежности и усмеравање практичних активности субјеката у научноистраживачким, школским и другим институцијама у Војсци уопште.

Тако несређено стање има вишеструке последице по праксу, која је, уместо да следи резултате научних истраживања, принуђена да сама изналази путеве. Ти путеви често воде у погрешном смеру, па се цео процес враћа на почетак, уз огромне материјалне и временске губитке и веома негативне последице по развој кадра и ваљану организацију рада.⁴

Значајнији ставови научних радника саопштени на Симпозијуму о војној науци

Симпозијум о војној науци одржан је у нас 1970. године.⁵ На њему су учествовали бројни научни радници (академици, професори, доктори наука и истакнути руководиоци) из разних научних области. Поднели су око 60 реферата и расправљали о три глобална проблема војне науке: појму, предмету и методу, класификацији и садржају ратне вештине. Указали су на мноштво проблема у пракси војне науке и предложили начине за њихово решавање. У тренуцима је било жучних расправа и неслагања између теоретичара око појма, предмета, метода и места

⁴ У вези с праксом, Грци су користили два термина – *praxis* и *dispraxia*. Први термин означава посао који је вредан и сврсисходан, а други – лош посао, невољу, разарање. Дакле, рушилачка активност која деградира науку и човека уопште или механичко понављање радних операција може се сматрати праксом (Детаљније: А. Тановић, *Вриједности и вредновање*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1972, стр. 15–16).

⁵ То је једини симпозијум о војној науци који је у нас одржан.

војних наука у систему наука уопште. Али, то није била сметња да се потпуније сазна објективна истина и предложи мере које могу да допринесу бољим и озбиљнијим припремама војске и земље за рат и да се заузму заједнички ставови који би били основ за израду законских, нормативних и других докумената. На симпозијуму је дато много чињеница за ваљану анализу, дефинитивну експликацију и законску регулативу даљег развоја војне науке. Међутим, то после симпозијума није урађено. Резултати симпозијума нису сређени и верификовани. Разлике између научних радника нису усаглашене, а даљи развој војне науке није централизовано и довољно усмераван. Наука се развијала, углавном, стихијно и дивергентно према наведеном односу снага у појединим научним и другим институцијама и разликама између научних радника.

Разлике између научних радника које су се испољиле на симпозијуму односиле су се на сва три глобална проблема о којима је дискутовано. Разлози за њих били су бројни, али је њихов основни узрок била област којом се ти научни радници баве и коју су представљали на симпозијуму. У односу на научне области, учесници симпозијума се могу поделити у три групе. У првој су представници ратне вештине, у другој – представници других војно оријентисаних научних дисциплина, и у трећој – представници наука у друштву, изван војске. Између прве две групе појавила су се очигледна неслагања. Представници прве групе су, углавном, наглашавали да нема војних наука сем ратне вештине и да су све друге научне дисциплине које се баве проблемом рата и оружане борбе саставни део матичних наука. Представници друге групе су фаворизовали војно оријентисане научне дисциплине као равноправне науке у систему војних наука, који је, према њиховом мишљењу, требало неоспорно формирати. Мањи део представника те групе настојао је да умањи значај ратне вештине и да јој оспори научност, односно да докаже да је то само вештина, а не наука. Трећа, неутрална група сврстала се на страну представника ратне вештине, аргументовано указујући на чињеницу да нема других војних наука сем ратне вештине, односно њених научних дисциплина – стратегије, оператике и тактике. Све друге војно оријентисане научне дисциплине, према њиховом мишљењу, саставни су део матичних наука у друштву, па их, због тога, треба прикључити тим наукама. На жалост, мишљења треће групе нису озбиљно уважавана, иако с методолошког становишта имају највећу вредност управо због тога што су непристрасна, односно што се иза таквих ставова не налазе интереси појединаца и одређених група. Наведени ставови могу се конкретизовати на основу реферата појединих учесника на симпозијуму, представника наведених група, односно научних области.

1) Генерал-потпуковник Никола Пејиновић, као представник ратне вештине, категорички се залагао против стварања гломазног система војних наука и визионарски указао на последице. Да би аргументовао свој став, на самом почетку излагања цитирао је Клаузевицеву мисао,

изречену у чувеном делу *О рату*: „Друго је питање докле теорија треба да иде у својој анализи средстава. Очигледно само дотле докле у пракси долазе у обзир њихове посебне особине. Домет и дејство разнoг оружја за тактику су веома важни, а конструкција оружја, иако таква дејства од ње потичу, – тактике се нимало не тиче, јер за ратну делатност нису дати угаљ, сумпор, шалитра, бакар и калај да из њих прави барут и топове, већ јој је дато готово оружје са својим дејством. Стратегија употребљава карте не бринући се за тригонометријска мерења, она не испитује како ваља земљу уредити, народ васпитавати и њиме владати да би у рату дао најбоље успехе, већ ове ствари прима онакве какве се налазе у европској државној заједници и обраћа на то пажњу само тамо где врло различите прилике осетно утичу на рат.“⁶ Образлажући даље свој став, нагласио је да је Клаузевиц на другом месту рекао да мачевалац не мора да буде и ковач који кује мач, као и то да се на теорију ратне вештине не односе, на пример, подизање и конструкција моста, па макар се то дешавало и под носем непријатеља.

Правећи поређење између онога што је Клаузевиц рекао и садашњег стања, Пејиновић је нагласио да „разбијање атомског језгра и ослобађање нове врсте енергије, проналазак радара, развој ракетне технике, проналазак синтетичког материјала, гигантски развој природних наука и технике уопште ... нису области војне науке, нити је све то и много штошта друго предмет војне теорије. Додуше, не може се рећи да се то све војне науке не тиче... већ једино да су то резултати делатности и истраживања других најразличитијих наука“. И даље, да су „војсци и оружаном борби неопходно потребни научници и стручњаци као што су хемичари, физичари ... разуме се, и научници друштвених наука, али то не значи да њихове научне и техничке дисциплине постају саставни део војне теорије. Ствар је технике где ће и када 'мост подићи', а узима к знању његову носивост и пропусну моћ, али се не бави статиком и свим оним чиме се баве грађевински конструктори...“⁷

О односу војне науке и других наука Пејиновић је рекао да је научно најдоследније признати свим наукама и дисциплинама да се свака из свог угла бави проблемима рата и оружане борбе на начин како то чине и при изучавању и истраживању свих других проблема из своје научне „надлежности“. Према његовом мишљењу, „назив војни (педагогија, психологија, медицина, географија, социологија и сл.) може бити крајње и строго условног карактера, а не разлог за њихово појмовно одвајање и инкорпорирање у чврст систем тзв. војних наука“.⁸ Даље, експлицитно је упозорио: „Ако бисмо се држали критерија да се све науке и дисциплине које се баве ратом и оружаном борбом групишу у један корпус наука, пре би то био нескладан монструм него кохерентан

⁶ Н. Пејиновић, „Предмет војне науке могу бити само законитости, начини, методи и облици извођења оружане борбе“, у *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 126.

⁷ Исто, стр. 127.

⁸ Н. Пејиновић, „Однос војне науке и других наука“, у *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, стр. 225.

систем с научно функционалним смислом“.⁹ На крају, закључио је: „Напокон, реорганизујући наш војни школски систем с тежњом да га уградимо у школски систем у друштву, ми смо се нашли пред потребом да уведемо научне степене, наставничка звања и академске титуле за научне кадрове у армији. Мислим да би, у вези с тим, армији, односно њеним школским и научним институцијама требало остварити право да једино оне одређују научне степене магистра и доктора војне науке, док сви други – историчари, педагози, социолози, инжињери, економисти, географи, и други – те степене треба да добију од одговарајућих институција на универзитетима и у грађанству“¹⁰ (курзив М.С.).

2) Представници војно оријентисаних научних дисциплина заступали су у излагањима сасвим супротно мишљење. Изјаснили су се за систем војних наука који би обједињавао и све друге војно оријентисане научне дисциплине. На пример, генерал-мајор Владо Маричић нагласио је да је војна географија „једна од дисциплина (грана) војне науке“.¹¹ Слично њему, и проф. др Гојко Николиш, генерал-пуковник, сматрао је да је војников организам специфичан и да војна медицина мора наћи место у систему војних наука.¹² И психолог Владимир Антић указивао је на одређене разлоге и сматрао да се војна психологија мора сврстати у систем војних наука.¹³ Слично мишљење заступали су и други представници војно оријентисаних научних дисциплина, указујући, на пример, да су војна дидактика, затим војна андрагогија, војнопоморска географија и слично специфичне и да је потребно да добију место у систему војних наука. Они, углавном, нису оспоравали да њихове дисциплине имају матичну науку, али су се залагали да се организационо и кадровски прикључе систему војних наука.

3) Неутрална група научних радника углавном се изјаснила против тог гломазног система војних наука. Тако је, на пример, академик, професор др Радомир Лукић, у свом излагању указао на значење појмова вештина и наука, затим је направио компарацију између њих и закључио да су: „војне дисциплине (*стратегија, оператика и тактика* – курзив М.С.), несумњиво науке, јер могу утврдити (а стварност указује да су утврдиле) низ законитости које владају војном појавом“. Говорећи даље о егзактности закона, нагласио је: „У ствари строго гледано, може се рећи да и нема науке која садржи само такве егзактне законе, јер је конкретан случај увек 'пунији' него онај који је предвиђен у закону – управо зато што је конкретан. Разуме се у друштвеним наукама су научни закони много мање егзактни него у другим наукама, а можда су у војним наукама они још мање егзактни јер је у питању предмет – рат, битка – где се збива, вероватно, највећи степен људског стварала-

⁹ Исто, стр. 228.

¹⁰ Исто, стр. 228–229.

¹¹ В. Маричић, „Војна географија је дисциплина војне науке“, у *Војна наука*, исто, стр. 297.

¹² Г. Николиш, „О војној медицини“, у *Војна наука*, исто, стр. 304–307.

¹³ В. Антић, „Војна психологија у систему војних наука“, у *Војна наука*, исто, стр. 308–312.

штва. Али је исто тако несумњиво да наука напредује и да напредује и војна наука, утврђујући све егзактне научне законе.¹⁴ Дакле, он је сматрао да су стратегија, оператика и тактика војне науке, што упућује на закључак да би се између појмова војна наука и ратна вештина могао поставити знак једнакости.

Слично њему, и професор др Богдан Шеших је у свом излагању указао на критеријуме за разликовање науке и вештине, а затим нагласио да „никако не би смели изгубити из вида чињеницу историјске тенденције све већег заснивања целокупне људске праксе на науци, а у вези са тим и процес претварања вештине у науку, или бар што чвршћег заснивања вештина на науци“. Даље, указао је да војна наука није системска наука, нити систем наука, јер „има сопствене, специјалне научне дисциплине, које се баве специјалном проблематиком своје посебне области, нпр. стратегијом или тактиком“.¹⁵

Професор др Славко Марјановић је против сваке категоричности у вези с вештином и науком: „Не можемо искључиво казати да се ратоводство заснива једино на науци као што не можемо искључиво рећи да се заснива на вештини. Ако узмемо једног зубног техничара, који вади зубе, и једног професора стоматологије, који такође вади зубе, можемо доћи до искуства да онај техничар вештије вади зубе него његов професор. То значи, да иако постоји наука, извесни делови примењивања те науке ипак остају у вештим рукама извршиоца.“¹⁶

Без обзира на наведене различите ставове, на симпозијуму је дато мноштво података на основу којих је било могуће обавити анализу и указати на правац развоја војне науке. Међутим, у предговору штампаног материјала,¹⁷ уместо једног, понуђена су три правца развоја војне науке. *Прво*, да се све науке, научне дисциплине, научне теорије, могу обухватити у јединствен систем наука. У тај систем би биле сврстане: „опште војне науке (стратегија, оператика, тактика, војна историја и др.), војнотехничке научне дисциплине, војноекономске и друштвене научне дисциплине и војномедицинске и биолошке научне дисциплине“.¹⁸ *Друго*, да нема разлога за стварање свеобухватних система војних наука и да војна наука „није систем наука већ наука која се дели на три гране: стратегију, оперативку и тактику“.¹⁹ У том случају, војна наука би била повезана и морала би користити резултате истраживања свих других наука, али то „не може бити разлог да те друге науке постану војне – или да се њихове уже дисциплине одвајају од својих матица“.²⁰ *Треће*, да се формира систем војних наука у којем би теорија ратне вештине чинила посебну групу. „Оно је чистије и јасније од предлога

¹⁴ Р. Лукић, „Војне дисциплине – науке и вештине“, у *Војна наука*, исто, стр. 73.

¹⁵ Б. Шеших, „О чему говори војна наука“, у *Војна наука*, исто, стр. 82.

¹⁶ С. Марјановић, „Против сваке категоричности“, у *Војна наука*, исто, стр. 97–98.

¹⁷ *Војна наука*, исто, стр. 5–10.

¹⁸ *Исто*, стр. 8.

¹⁹ *Исто*, стр. 9.

²⁰ *Исто*, стр. 9.

о постојању опште војне науке, уже и шире војне науке и сл. Изузев функционалистичког система војних наука и теорије ратне вештине као посебне групе у том систему ... нема разлога за икакву другу војну науку. Јер, свака друга би морала улазити у домет друштвених или неких других наука.²¹ Из наведених примера и ставова на симпозијуму може се закључити следеће:

а) на симпозијуму је недвосмислено рашчишћена дилема да ли је ратна вештина наука или вештина. Из анализе критеријума за вештину и за науку јасно је да је ратна вештина (војна наука) – наука. Поједини учесници симпозијума су ишли и даље од тога, и доказивали да су и научне дисциплине ратне вештине (стратегија, оператика и тактика) прерасле у самосталне науке;

б) већина учесника је била против формирања гломазног система војних наука, а било је и оних који су упозоравали да тај гломазни систем војној науци може нанети велику штету. Мањи део учесника (из других војно оријентисаних научних дисциплина) залагао се за стварање јединственог система војних наука, али нико од њих није био за то да научне дисциплине матичних наука (на пример, војна андрагогија итд.) имају статус посебних наука;

с) због немогућности усаглашавања ставова и стварања јединствене теорије о војној науци, проблеми ваљаног дефинисања, класификовања и експликације веза и односа између наука и научних дисциплина нису решени. Они су још актуелни, јер се на њиховом решавању после симпозијума није озбиљно радило.

Развој односа ратне вештине са другим војно оријентисаним научним дисциплинама

Развој односа ратне вештине са другим војно оријентисаним научним дисциплинама од симпозијума о војној науци до сада карактерише велика стагнација ратне вештине као науке и нагли развој других научних дисциплина. То се нарочито односи на војнотехничке и војно-политичке научне дисциплине и војну андрагогију, које су, у међувремену, прерасле у самосталне науке, формирале своје последипломске студије у Војсци и кадровски, материјално, па и организационо, надрасле ратну вештину. Такав нагли преокрет на штету ратне вештине превазишао је очекивања и најенергичнијих заговорника формирања система војних наука и противника развоја ратне вештине као основне и једине војне науке. Дакле, уместо убрзаног развоја ратне вештине као науке, *de facto* и *de iure*, формиран је гломазни и нефункционални систем војних наука (преглед 1), којим се, са садашњег становишта, могу упутити бројне замерке. Основна замерка таквом систему војних наука јесте умањивање значаја ратној вештини и фаворизовање других војно оријентисаних научних дисциплина. У ствари, готово све те научне дисциплине

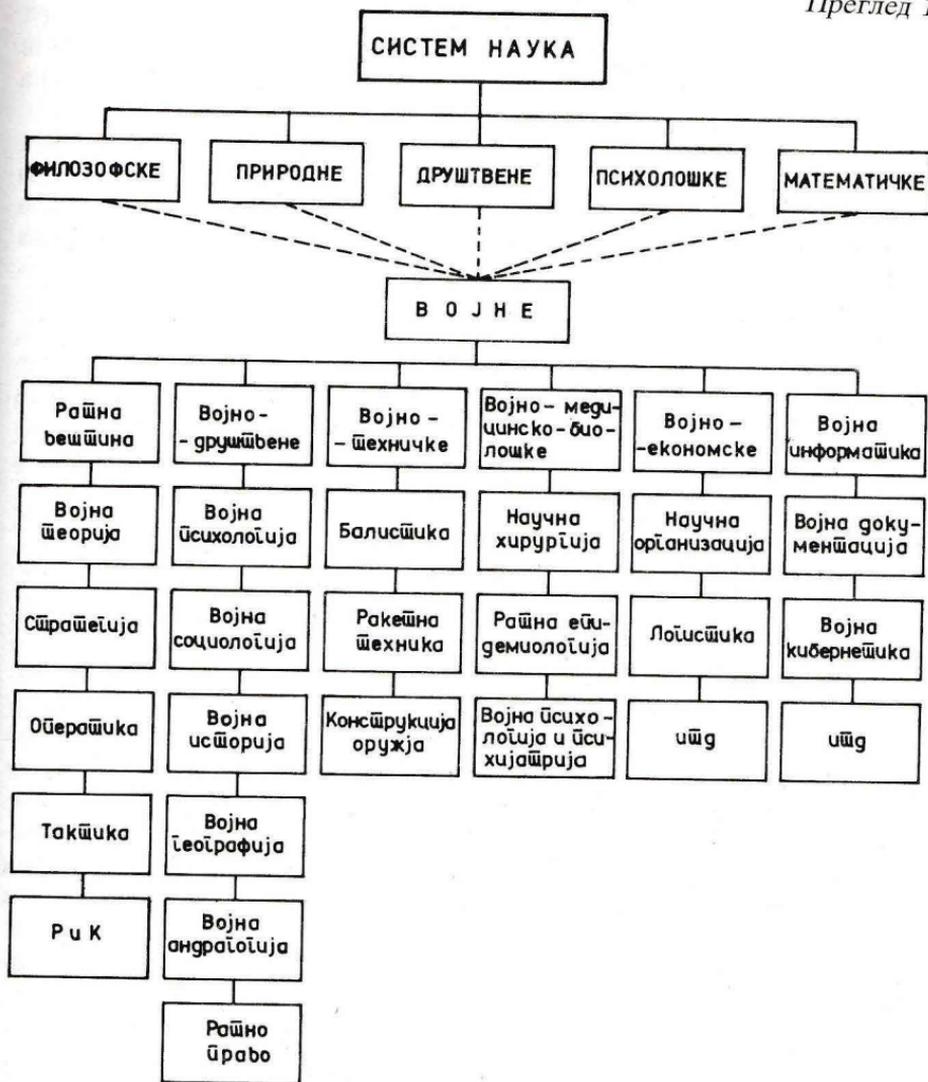
²¹ Исто, стр. 9.

су добиле статус војних наука, и то, најчешће, на штету ратне вештине. Ако је тај систем и формиран, ратна вештина је, у најгорем случају, морала да остане основна и једина војна наука у њему. Све друго је требало да задржи статус војно оријентисаних научних дисциплина матичних наука у друштву.

На основу анализе предметних области којима се те „науке“ баве, може се видети да су преузеле део проблема којима се бави (или би морала да се бави) ратна вештина и део проблема којима се бави њихова матична наука. Тако је, на пример, проблем миграције становништва војна географија преузела од географије, а проблем процене простора од ратне вештине. Проблем миграције становништва из једне или друге области није подручје истраживања ратне вештине, већ географије, а ратна вештина те резултате преузима и користи за своје потребе. С друге стране, процена простора (војногеографска) захвата централни део ратне вештине, који је војна географија без разлога преузела. Проценом простора се бави сваки официр, нарочито на дужностима у трупи. То је полазна тачка за сваку процену ситуације и доношење одлуке.

Из глобалне структуре система војних наука (преглед 1) види се да се на првом нивоу класификаторског низа, „раме уз раме“ с ратном вештином, налазе војнодруштвене, војнотехничке, војномедицинско-биолошке и војноекономске науке и војна информатика. Дакле, насупрот бројним мишљењима и упозорењима, ратна вештина у систему војних наука ни у теоријском, ни у практичном погледу није добила место које јој реално припада. У теоријском погледу, требало је да остане једина и основна војна наука. Међутим, она сада (према приказаном прегледу) има равноправан статус са другим такозваним и самозваним војним наукама из првог класификаторског низа – укључујући и војну информатику, која је „ушла на велика врата“ и заузела веома високо место у систему војних наука. У практичном погледу, стање је знатно неповољније. Многе научне дисциплине из другог нивоа класификаторског низа тог система војних наука такође су прерасле у науке, а ратној вештини се то и даље понекад оспорава.²² Тако је, на пример, војна андрагогија (из другог нивоа класификаторског низа) прерасла у науку, а стратегији, оператици и тактици се и даље оспорава научност и статус научних дисциплина у оквиру ратне вештине као науке. Појединачно, свака од наведених „наука“ из првог (и многе из другог) нивоа класификаторског низа имају више кадра с научним, наставним

²² Многи од теоретичара који ратној вештини оспоравају научност организовано су студирали ту науку. Такви ставови су, вероватно, резултат доследне примене оштрих критеријума о признавању статуса научности и личног научног поштења, али и недовољног познавања стања у другим наукама. Ратној вештини се најчешће замера да нема стабилизовану теорију, али то немају ни друге науке. Тако у физици, на пример, само термодинамика има стабилизовану теорију. Све друго је „у магли“, али ниједан физичар није дошао на идеју да физици, због тога, не призна научност. Напротив, они своја интересовања усмеравају према теоријама које нису стабилизоване и у тим областима траже инспирацију за научноистраживачки рад.

Класификација војне науке

и истраживачким звањима. Тако су војно оријентисане научне дисциплине других наука кадровски надмашиле ратну вештину и полако преузеле водећу улогу у систему војних наука.²³

²³ Тако је, на пример, у периоду од 1986. до 1990. године у војним школама тадашње ЈНА било укупно 185 доктора наука. У ратној вештини било је само осам доктора, или 4,3 одсто од укупног броја. За разлику од ратне вештине, друштвене науке су, на пример, имале 20 доктора наука или 10,8 одсто, техничке 45 или 24,3 одсто, а медицинско-биолошке 84 или 45,5 одсто. Дакле, уместо научног кадра из ратне вештине (кадра за борбена дејства), школовани су други профили, а војне школе су преузимале улогу факултета неких матичних наука у друштву.

Непосредне последице таквог стања су вишеструке. Основне су појава својеврсног преливања кадра из ратне вештине у друге „војне“ науке, које се, најчешће, не попуњавају с матичних факултета, већ преузимају кадар из ратне вештине – кадар који је завршио средњу војну школу и војну академију, и који је наменски школован за потребе ратне вештине. То је веома квалитетан кадар, који напушта подручје ратне вештине и прелази у друге научне области, а касније, из сасвим разумљивих разлога, нуди ратној вештини проблеме за истраживање и нова решења. Дакле, ситуација је окренута наопачке. Уместо да ратна вештина поставља захтеве о истраживању проблема, друге војно оријентисане научне дисциплине се саме намећу и нуде решења проблема који, најчешће, за ратну вештину имају маргиналан значај. За такво стање нису криви истраживачи из других научних дисциплина, већ ратна вештина и њен недовољно оспособљени кадар, који не зна да постави захтев о томе које проблеме треба приоритетно решавати, каква нова убојна и борбена средства треба развијати и како треба организовати научноистраживачки рад у сопственој науци.

Разлози за преливање кадра из ратне вештине су бројни. Основни су, вероватно, отпор претпостављених старешина, потешкоће у току студирања ратне вештине и неодговарајуће вредновање у Војсци и друштву. Многе претпостављене старешине нису озбиљно схватили значај ставова који су уследили после симпозијума о војној науци, а нарочито става да се официрима, који имају склоности, омогући студирање ратне вештине. Тај отпор је нарочито био изражен код трупних старешина, који се, у систему строге војничке субординације, нису могли помирити с чињеницом да неко од потчињених старешина иде на студије за војног магистра и доктора наука. При томе, најчешће, користе чудну аргументацију и догматске исказе, на пример: „Како поручник или капетан може да се бави војном науком?“, или: „Како онај који није командовао бригадом или корпусом може да студира војну науку и да пише о бригади или корпусу?“²⁴ То очигледно незнање, затим сујета, љубомора и реални ауторитаризам²⁵ претпостављених на-

²⁴ То је, сигурно, један, али не и најзначајнији критеријум. Нормално је да официр који је одређено време провео у трупи има више практичног искуства, али то није одлучујући чинилац за студирање. Пољопривредници се, на пример, читав живот баве орањем земље и производњом пољопривредних производа, али се е поштовањем односе према агрономима и професорима пољопривредних факултета и радо прихватају њихове сугестије и ставове, без обзира на то што већина њих никада није обрађивала земљу, нити производила пољопривредне производе.

²⁵ Уочавајући штетност ауторитаризма по развој кадра у науци уопште и, посебно, у ратној вештини, Попер наглашава: „Ауторитариста ће, углавном изабрати оне који слушају, верују, који реагују на његов утицај. Међутим, чинећи тако, он је присиљен да изабере медиокритете. Јер он искључује оне који се буне, сумњају, који се усуђују да се одупру његовом утицају... (Овде можемо можда да продремо у тајну посебне тешкоће избора способних војних вођа. Захтеви војне дисциплине појачавају разматране тешкоће, и методи војног напредовања су такви да су они који се усуде да мисле својом главом обично елиминисани. Ништа мање није истинито, све док је реч о интелектуалној иницијативи, од идеје да ће они који су послушни бити такође добри у командовању. Веома сличне тешкоће настају и у политичким партијама. 'Петко' партијског вође је ретко способан наследник.)“ (Р. К. Попер: *Отворено друштво и његови непријатељи*, БИГЗ, Београд, 1993).

нели су велику штету ратној вештини као науци. С друге стране, кадар из ратне вештине (стручни и научни) није одговарајуће вреднован у Војсци и друштву. Официри са завршеним војним академијама су, на неки начин, одређени да читав свој радни век проведу у Војсци. Наиме, нису у могућности да, због личних или неких других разлога, достојанствено скину униформу и промене професију без последица по себе и породицу. Дакле, нема преливања кадра, нема конкуренције, а тамо где нема такмичења и надметања нема ни квалитета у раду. Вредновање научног кадра је још неповољније. Статус официра с академским звањима магистра и доктора наука не разликује се, у суштини, од официра који то нису.²⁶ У наставно-научним већима најчешће се налазе чланови који, према *Закону о војним школама*, немају статус наставника или научног радника. О магистрима и докторима наука најчешће одлучују они који нису ни магистри, ни доктори наука. О избору у наставничка звања: доцента, ванредног професора и професора, најчешће одлучују они који нису ни доценти, ни ванредни професори, ни професори. Ако се томе дода сложеност проблема у ратној вештини, тешкоће око њиховог истраживања и доказивања и пасивност одређених институција Генералштаба, јасно је због чега велики део кадра из ратне вештине напушта своју науку и одлази да студира неку другу науку, односно војно оријентисану научну дисциплину, дајући допринос развоју тих научних области. Дакле, кадар у војсци се не развија пропорционално потребама науке, него стихично, и то, углавном, на штету ратне вештине. Такво стање, ратној вештини, и одбрани земље у целини, наноси вишеструку штету. *Прво*, део најспособнијег кадра, који је наменски школован за командовање јединицама, одлази из ратне вештине и прелази у друге војно оријентисане научне дисциплине. *Друго*, велики део тог кадра одлази из Војске и прикључује се матичним наукама – војнотехничким, војномедицинским и биолошким наукама и војној информатици. *Треће*, тај кадар са касније користи и за попуњавање упражњених места у ратној вештини.²⁷ Они настоје да фаворизују своју научну дисциплину и људе који су ту дисциплину изучавали, и то све на штету тог радног места и ратне вештине уопште. *Четврто*, тако неравноправан однос кадра узрокује неравноправан однос у целокупном научноистраживачком раду – од заступљености науке у настави, преко избора тема за дипломске и магистарске радове и докторске дисертације и издавања средстава за организована тимска истраживања,²⁸ до дефинитивне израде стручних

²⁶ У ствари, постоје одређене законске одредбе које донекле фаворизују академска звања, али то није заживело у пракси. Такође, постоје одређени интерни прописи о стимулisanу официра са наставничким и истраживачким звањима, али то и даље зависи од добре воље појединаца и колегијума.

²⁷ Општа је појава да се на места передвиђена за научни кадар из ратне вештине поставља кадар с академским звањима из других војно оријентисаних научних дисциплина (војно-политичких, војноандрагошких, војноекономских, војнотехничких и других). То је очигледна последица недостатка кадра из ратне вештине, али и неуважавања основних критеријума за попуњу радних места.

²⁸ Тако је, на пример, у 1995. години, од укупног броја одобрених средстава за научноистраживачки рад у војсци, техничким наукама додељено 99 одсто, а један проценат свим другим војним наукама, укључујући и ратну вештину.

и научних саопштења у војним часописима и издавачким кућама. Због свега тога, треба напустити садашње негативне тенденције и даље фаворизовање такозваног система војних наука. Основна и једина војна наука је ратна вештина. Све друге војне „науке“ у систему не могу бити ништа друго него научне дисциплине матичних наука. Односно, нема разлога да се у војним школама импровизовано развија научни кадар из других наука кад за то постоје специјализоване институције у друштву. То се не односи на едукацију стручног и научног кадра у ратној вештини. Изучавање других научних области стална је обавеза научних и стручних радника, и она произилази из мултидисциплинарности и тесне повезаности ратне вештине са другим наукама и научним дисциплинама. Официрски позив захтева широка знања, која ће омогућити боље познавање људи и технике и командовање јединицама уопште. Та знања ће преносити кадар који је квалификован, односно који је изучавао одређене научне дисциплине у оквиру својих матичних наука. Дакле, нема разлога да се наставнички кадар, на пример, из војне андрагогије, не развија на исти начин као и кадар из физике, хемије итд. Тако би се војне наставне и научне институције растеретиле непотребних обавеза и почеле искључиво да се баве развојем кадра за потребе ратне вештине, односно кадра који се не школује ни у једној другој школи у друштву. То подразумева веће интересовање наставних, научних и других институција у друштву за проблеме рата и одбране земље, који су мултидисциплинарног карактера и нису, као такви, нити могу бити, предмет истраживања искључиво војне организације. У већини земаља света цивилне високошколске и научноистраживачке институције имају формирана одељења за рат која су оправдала своје постојање. Наиме, већина вредних радова и проналазака за потребе рата управо потичу из тих цивилних, а не из војних институција.

Развој кадра у ратној вештини прати још један проблем. Наиме, после завршене војне академије, даљи развој кадра се усмерава у два паралелна смера. Већина официра завршава Генералштабну школу, с перспективом да део најспособнијих заврши и Школу националне одбране. На други смер се усмерава кадар који уписује последипломске студије за магистре, а у перспективи и за докторе војних наука. То својеврсно раздвајање кадра у пракси је изазвало бројне проблеме. Један од најзначајнијих је дефинисање статуса кадра. Јер, свако фаворизује своју школу. Они који су завршили Генералштабну школу минимизирају последипломске студије и, по правилу, добијају веће положајне групе. То су, најчешће, и највећи противници последипломских студија у ратној вештини, али им, у принципу, не сметају последипломске студије из војне андрагогије и других војно оријентисаних научних дисциплина. Кадар који завршава последипломске студије минимизира значај Генералштабне школе, али знају да без ње не могу успешно да напредују, па настоје да, поред последипломских студија, заврше и Генералштабну школу, што је нерационално. С друге стране, према Закону о војним

школама, наставник на катедри може бити само кандидат који има академско звање доктора војних наука. Таквог кадра у ратној вештини сада очигледно нема, а неће га ни бити у скорој будућности. Тако се ствара парадоксална ситуација да су, на пример, катедре математике и физике у војним школама попуњене одговарајућим кадром, а катедре стратегије, оператике и тактике – нису. Кадра с академским степеном магистра и доктора наука на тим катедрама готово да и нема (то је исто као кад би се, на пример, десило да на филозофском факултету нема филозофа). То су само неки проблеми који намећу потребу за комплексним тимским истраживањем и успостављањем ефикасније организације војног школства, која ће одговорати реалним потребама и могућностима земље.

Друга озбиљнија замерка може се упутити класификацији ратне вештине као науке у тзв. систему војних наука (преглед 1). Основни проблем је у томе што се не види критеријум по којем је та класификација изведена. Ратна вештина се према критеријуму општости може класификовати само на стратегију и, евентуално, на оперативку и тактику. Војна теорија и руковођење и командовање, према том критеријуму, не припадају наведеном класификаторском низу. У ствари, војна теорија не припада ратној вештини ни по једном критеријуму класификације. Она би могла бити конституенс ратне вештине, али само када би се између ратне вештине и војне науке поставио знак једнакости.

Фаворизовање гломазног система војних наука није наишло на одговарајућу подршку ни у друштву. У законским и другим доктринарним документима војна наука није нигде званично дефинисана, па изгледа да су цивилне институције веома пасивне према проблемима рата и оружане борбе. То се нарочито може видети у Службеном листу СРЈ (табела 1).²⁹ Основна примедба на класификаторски низ у табели 1, која је значајна за Војску, јесте то да ратна вештина није дефинисана у том систему. Разлози за то нису познати. Могуће је да су се појавили сазнајни проблеми, или да су захтеви из Војске били нереални и да се гломазном систему војних наука није могло наћи одговарајуће место у наведеној класификацији.

Под претпоставком да се одустане од формирања гломазног система војних наука и да друштво преузме део одговорности за изучавање проблема рата и одбране земље, наведени класификаторски низ је могуће допунити само ратном вештином. Њено место у том систему је предмет посебног истраживања, али се на први поглед намеће закључак да је најбоље да се нађе у класификацији хуманистичких и друштвених наука (ниво 1 наведеног класификаторског низа). Дакле, постојећа класификација наука могла би да се допуни тако што би, уместо хуманистичке и друштвене науке (ниво 1), стајало: хуманистичке, војне и друштвене науке. У нивоу два, под редним бројем осам, требало би

²⁹ Службени лист Савезне Републике Југославије, бр. 61/1993, од 8. октобра 1993, стр. 1229–1230.

НИВО 1		НИВО 2		НИВО 3	
1	Природно-математичке и техничко-технолошке науке	1	природнома-тематичке науке	11	математика
				12	астрономија
				13	физика
				14	физичка хемија
				15	хемија
				16	биофизика, биохемија и молекуларна биологија
				17	биологија
				18	науке о Земљи
				19	атмосферске и хидролошке науке
		2	техничко-технолошке науке	21	грађевинско инжињерство
				22	електроинжињерство
				23	машинско инжињерство
				24	хемијско инжињерство
				25	саобраћајно инжињерство
				26	металуршко инжињерство
				27	енергетско инжињерство
				28	рударско инжињерство
				29	индустријско инжињерство
				3	пољопривредне науке
	32	заштита биља			
	33	биљна производња			
	34	шумарство			
	35	рибарство и дивљач			
	36	сточарство			
	37	ветеринарство			
	38	пољопривредне технологије			
	4	медицинске науке	41		
			42	интерна медицина	
43			патологија		
44			хирургија		
45			социјална медицина, наука о исхрани и остала медицинска истраживања		
46			фармација		
47			медицинске и фармацеутске технологије		
5	мултидисциплинарне науке	51	свемирска истраживања и технологије		
		52	заштита животне средине		
		53	материјали		
		54	нуклеарни и алтернативни извори енергије		
		55	мултидисциплинарна истраживања у медицини и пољопривреди		
		56	поморска истраживања		
		57	информациона истраживања		
		58	развој истраживачке инструментације		

НИВО 1		НИВО 2		НИВО 3	
2	Хуманистичке и друштвене науке	6	хуманитарне науке	61	историја
				62	археологија
				63	филологија
				64	наука о књижевности
				65	историја уметности
				66	музикологија
				67	филозофија
	7	друштвене науке	71	антропологија и социологија	
			72	демографија	
			73	економске науке	
			74	правне науке	
			75	организационе науке и менаџмент	
			76	политичке науке	
			77	педагогија	
			78	психологија	
		79	социологија		

Класификација области науке и технологије

дописати војна наука (или ратна вештина или полемистика, зависно од тога како ће се званично назвати), а у нивоу три – стратегија, оператика и тактика (према потреби и још нека научна дисциплина, зависно од критеријума класификације).

Закључак

На основу наведеног, може се закључити да се од Симпозијума о војној науци до сада војна наука развијала, углавном, на штету ратне вештине. За такав развој нема оправданих епистемолошко-логичких разлога, већ је он, пре свега, последица недовољних теоријских усмерења, законских и нормативних регулатива и реалног стања научног кадра у школским, научним и другим војним институцијама. Дакле, теорија није систематизовала и следила основне препоруке симпозијума, већ се, уместо критичара и усмеривача, претворила у верификатора реалних практичних збивања у војној науци.

Симпозијум о војној науци указао је на већину проблема који прате ту веома значајну научну област и на односе између наука унутар ње. У рефератима и дискусијама учесника било је довољно података који су се могли користити за даље истраживање односа ратне вештине према другим војно оријентисаним научним дисциплинама и стања у војној науци уопште. Са садашњег аспекта, поједине дискусије су биле веома плодотворне, а многе прогнозе и упозорења потврђени су у пракси.

Анализе реферата и дискусија указују на то да између онога што је тада речено и закључено и садашњег стања постоје значајне разлике.

Веома поуздано може да се закључи да је већина научних радника (нарочито оних из цивилних институција – изван војске) дала правилну оријентацију за даљи развој војне науке. Али, пракса се „кретала“ другим токовима. Војна наука се „изродила“ у нескладан и нерационалан систем војних наука, с несразмерним и веома проблематичним међусобним везама и односима, и то, углавном, на штету ратне вештине као ортодоксне војне науке.

Материјал са симпозијума није касније довољно коришћен. Организована истраживања војне науке после симпозијума су, без икаквог научног оправдања, сведена само на планирана тимска истраживања и активности појединаца (ентузијаста) из одређене области. Од тада није било ниједног другог симпозијума, нити озбиљније расправе о том веома сложеном проблему. Такво несређено стање проузроковало је бројне организационе, кадровске и материјалне последице. У организационом смислу појавили су се двоструки проблеми. Тај гломазни систем војних наука био је велико оптерећење за Војску, која ни кадровски, ни материјално није оспособљена за његово обједињавање у ефикасну организацију. С друге стране, стварање тог система и његова вештачка изолација од матичних наука у друштву допринели су пасивизацији и смањењу интересовања цивилних научних и наставних институција за проблеме рата и оружане борбе. Кадровски проблеми су такође бројни. Најзначајнији су они који се односе на „преливање“ кадра унутар тог система (и то најчешће на штету ратне вештине), и на одлив кадра из Војске уопште. Материјални проблеми су вишеструки. Средства која се одвајају за потребе научноистраживачког рада у Војсци су недовољна, а и то што се добије више се одваја за војно оријентисане научне дисциплине него за ратну вештину као ортодоксну војну науку. Према ономе где се војна наука сада налази, тешкоћама на које наилазе истраживачи који се тим проблемима баве, и озбиљности приступа тим сложеним проблемима, намеће се закључак да се радикалнији помаци на том плану и дефинитивно решавање тог проблема не могу очекивати у ближој будућности. Радикалнија побољшања могуће је очекивати само под условом да се одмах и неодложно приступи решавању проблема путем озбиљнијих тимских истраживања, организованих симпозијума и сталних трибина и јавних расправа, затим ваљаној систематизацији радних места и законској регулативи пропорционалне заступљености кадра у науци. Под тим се подразумева чињеница да, на пример, доктор наука у некој научној области није оспособљен за обављање послова у ратној вештини, и обрнуто. А то је, сада, постала пракса.

Литература:

1. Б. Бошковић, *Стимулисање натпросечних официра*, „Војска“, бр. 124, 22. децембар 1994.

2. Д. Вишњић, *Услови истраживачке делатности у области ратне вештине*, „Савремени проблеми ратне вештине“, бр. 32, Секција за штампање и умножавање, Београд, 1994.
3. Н. Вујановић, *Улога научноистраживачког рада у процесу трансформације и изградње Војске Југославије*, „Нови гласник“, бр. 4-5, ВИНЦ, Београд, 1993.
4. М. Вучинић, *Планирање и финансирање научноистраживачке делатности у ВЈ, излаз из зачараног круга*, „Војска“, 15. децембар 1994.
5. М. Вучинић, *Како осигурати развој*, „Војска“, бр. 134, 2. март 1995.
6. Б. Ђорђевић, *Пракса уместо библиотека*, „Војска“, бр. 131, 9. фебруар 1995.
7. М. Марковић, *Филозофски основи науке*, ШИРО „Србија“, Београд, 1981.
8. М. Марковић, *Етички проблеми науке*, „Гледишта“, Београд, 1976.
9. Н. Милошевић, *Метод и методологија ратне вештине*, Секција за штампање и умножавање ЦОСИС „Маршал Тито“, Београд, 1990.
10. Д. Петрић, *Одлучујућа реч државе*, „Војска“ бр. 132, 16. фебруар 1995.
11. Р. Павловић, *Све тежа материјална ситуација у Војсци Југославије, Зашто одлазе официри*, „Политика“, 25. децембар 1994.
12. А. Павловић, *Систем – основни параметар*, „Војска“ бр. 131, 9. фебруар 1995.
13. А. Хелер, *Свакодневни живот*, „Нолит“, Београд, 1978.
14. Б. Шешић, *Основи методологије друштвених наука*, „Научна књига“, Београд, 1978.
15. Ђ. Шушњић, *Дијалог и толеранција, Искуство разлике*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 1994.